

Marek Szymanowski¹

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie

UZASADNIENIA ORZECZEŃ W POSTĘPOWANIU CYWILNYM PO ZMIANACH WPROWADZONYCH USTAWĄ² Z 4 LIPCA 2019 R. O ZMIANIE USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO³ ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

ABSTRACT

Justifications of judgments in civil proceedings after the amendments introduced by the Act of July 4th 2019 amending the Code of Civil Procedure and some other acts

The amendment to the Code of Civil Procedure, made by the Act of July 4, 2019 amending the Act – Code of Civil Procedure and certain other acts, introduced many changes to the Polish civil procedure, which were mainly aimed at accelerating court proceedings. This objective is also served by changes in the

- 1 Sędzia SA w Białymstoku, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie.
- 2 Dz.U. z 2019 r., poz. 1469, dalej jako ustawa z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy (...).
- 3 Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 t.j. ze zm. – dalej jako k.p.c.

principles governing the reasons for the judgment, which aim to reduce their number and scale. The modifications aimed at achieving this objective are: the introduction of fee for an application for reasons for judgment, the reduction of the content of the reasons for judgment by introducing the obligation to indicate within the application whether it refers to the whole or the part of a judgment, the introduction of the possibility to prepare shortened (simplified) reasons for judgment in certain types of cases and the limitation of the requirement to prepare reasons without a party's application. The article attempts to encompass the rules of preparing reasons for the judgment after the introduced amendment, accepting the general direction of modifications.

Keywords: amendment of the Polish Code of Civil Procedure, reasons for the judgment

Słowa kluczowe: nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, uzasadnienie wyroku

I. Wprowadzenie

Sporządzenie uzasadnienia wydanego wyroku (*orzeczenia*), zwłaszcza kończącego postępowanie w sprawie (*w danej instancji*), jest jedną z najważniejszych i najtrudniejszych⁴ czynności sędziego w postępowaniu cywilnym. Waga uzasadnienia jest nie do przecenienia, gdyż nawet słuszny i zgodny z prawem wyrok może zostać błędnie zrozumiany przez strony postępowania i w odbiorze społecznym, jeżeli jego uzasadnienie będzie zbyt lakoniczne, hermetyczne, synkretyczne albo nadmiernie rozbudowane, rozwlekłe i przez to niespójne i chaotyczne. Wprawdzie zamiarem autora niniejszego artykułu było przybliżenie regulacji przepisów dotyczących zasad sporządzania uzasadnień w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy (...), to konieczne jest jednak przypomnienie zasadniczych celów, jakim służy uzasadnienie orzeczenia. W klasycznym ujęciu celem uzasadnienia orzeczenia jest zagwarantowanie braku arbitralności,

⁴ Por. H. Pietrkowski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 369–371.

wyeliminowanie czysto osobistych preferencji sędziego, zapewnienie prawa do obrony, stworzenie szansy skontrolowania rozumowania sędziego i zmuszenie go do refleksji nad samym rozstrzygnięciem⁵. Prawo do uzasadnienia orzeczenia sądowego jest niekiedy wprost kwalifikowane jako konieczne i elementarne wymaganie państwa prawnego⁶. Podkreśla się też w literaturze przedmiotu wpływ rzetelnych i poprawnie sporządzonych uzasadnień na budowanie zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości oraz na kształtowanie się jednolitości poglądów doktryny i orzecznictwa⁷. W przypadku składów wieloosobowych sądu wymaga się, aby pisemne uzasadnienie nawiązywało i pozostawiało w ścisłym związku z zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia, które ukształtowały się podczas narady poprzedzającej wydanie wyroku⁸.

Na gruncie art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.⁹ oraz art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r.¹⁰, prawo do uzasadnienia orzeczenia realizuje przede wszystkim funkcję gwarancyjną prawa do sądu¹¹. Uzasadnienie orzeczenia jest zatem przede wszystkim ważnym punktem kontroli judykacyjnej sprawowanej przez sąd II instancji lub Sąd Najwyższy, samej stronie daje z kolei możliwość poznania motywów zapadłego w jej sprawie wyroku i podjęcia przemyślanej decyzji w przedmiocie zaskarżenia. Nie wchodząc w szczegóły, uzasadnienie wyroku może być też często pomocne przy określeniu granic *res iudicata*, istnienia *gravamem*¹² (*interesu prawnego w zaskarżeniu*)

5 Por. E. Łętowska, *Pozaprosesowe znaczenie uzasadnienia sądowego*, „Państwo i Prawo” 5/1997, s. 5.

6 Por. W. Sanetra, *Kilka uwag o uzasadnieniach orzeczeń Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 9/2002, s. 30.

7 Por. K. Tapek, *Uzasadnianie decyzji interpretacyjnych*, „Palestra” 3/2016, s. 67.

8 Por. A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 11/1970, s. 752.

9 Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.

10 Dz.U. z 10 lipca 1993 r. nr 61, poz. 284 ze zm., dalej jako Konwencja o ochronie (...).

11 Por. S. Dąbrowski, A. Łazarska, *Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 3/2012, s. 10–11.

12 Por.: M. Rzewuski, *Prawo do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku a instytucja gravamen w postępowaniu cywilnym*, „Glosa” 3/2013, s. 25–26; J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, Postępowanie rozpoznawcze*, t. II,

czy zakresu związania zakazem *reformationis in peius*. W utrwalonym orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu przyjmuje się, że uzasadnienie wyroku (orzeczenia) odzwierciedla zasadę właściwego wymiaru sprawiedliwości. Trybunał podkreśla, że wyroki sądów powinny zawierać „odpowiednie uzasadnienie”, przedstawiające podstawy, na jakich się opierają. Celem uzasadnienia orzeczenia sądu jest wykazanie stronom, że ich sprawa została odpowiednio rozpoznana i daje im możliwość odwołania się od tego orzeczenia. W ocenie Trybunału jedynie wydawanie orzeczeń wraz z ich uzasadnieniem umożliwia publiczną kontrolę wymiaru sprawiedliwości¹³.

Orzecznictwo Trybunału miało w przeszłości także bezpośredni wpływ na wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego istotnych zmian, dotyczących zasad uzasadniania orzeczeń¹⁴. Trzeba jednak dostrzec, że w praktyce równie ważne, z punktu widzenia sędziego orzekającego, jest przekonanie sądu drugiej instancji¹⁵ do trafności i legalności wydanego wyroku. Ta realnie istniejąca dwoistość celów, nierzadko wzajemnie się wykluczających, jakim służy uzasadnienie, sprawia, że sporządzenie uzasadnienia osiągnącego oba te cele jednocześnie staje się

Warszawa 2016, s. 59–60; A. Miączyński, *Zaskarżenie uzasadnienia orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 5/1971, s. 706–708.

- 13 Por. w tym zakresie: par. 45 uzasadnienia postanowienia ETPCz z 20 marca 2012 r. Dryzek p. Polsce, skarga nr 12285/09; par. 30 orzeczenia ETPCz z 27 września 2001 r. w sprawie Hirvisaari p. Finlandii, skarga nr 49684/99; par. 36–37 orzeczenia ETPCz z 1 lipca 2003 r. w sprawie Suominen p. Finlandii, skarga nr 37801/97; par. 83 orzeczenia ETPCz 11 stycznia 2007 r. w sprawie Kuznetsov i inni p. Rosji, nr 184/02.
- 14 Wprowadzenie obowiązku uzasadniania postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej było bezpośrednim następstwem wyroków Trybunału zapadłych przeciwko Polsce zwłaszcza w sprawach: Laskowska p. Polsce, wyrok Trybunału z 13 marca 2007 r., skarga nr 77765/01, i Tabor p. Polsce, wyrok Trybunału z 27 czerwca 2006 r., skarga nr 77765/01.
- 15 Niezaskarżalność orzeczenia z reguły uzasadnia regulacje zwalniające sąd z obowiązku sporządzenia uzasadnienia; por. wyrok TK z 22 października 2013 r., SK 14/11, OTK-A 2013/7/101, stwierdzający zgodność art. 357 par. 2 zdanie drugie w związku z art. 13 par. 2 ustawy z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku sporządzenia przez sąd uzasadnienia postanowienia rozstrzygającego skargę na czynności komornika, na które nie przysługuje zażalenie, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

trudne. Sędzia sporządzający uzasadnienie musi bowiem z jednej strony mieć na uwadze to, że uzasadnienie powinno być zrozumiałe dla stron, a zatem nie może być ono oderwane od poziomu percepcji stron, z reguły nieposługujących się językiem prawniczym. Z drugiej strony konieczne jest zawarcie w nim pewnego ładunku *stricte* prawniczego, wskazującego sądowi drugiej instancji, dlaczego w danej sprawie przepisy prawa procesowego lub materialnego należało wyłożyć w taki, a nie inny sposób. Rozstrzygana przez sąd materia jest coraz bardziej skomplikowana zarówno pod względem faktycznym, jak i prawnym, a kolizja norm czy rozbieżność orzecznictwa nie są rzadkością. Aby osiągnąć oba te cele, sędziowie z reguły czynią to poprzez pisanie coraz dłuższych uzasadnień, w których strona odnajdzie odpowiedź na pytanie, dlaczego przegrała (wygrała) proces, a sąd II instancji znajdzie obszerny wywód prawny nierzadko nawiązujący obficie do orzecznictwa i literatury prawniczej. W dobie elektronicznego sporządzania uzasadnień i możliwości mniej lub bardziej zasadnego powielania części uzasadnień, sporządzonych wcześniej w podobnych stanach faktycznych przez tego samego sędziego albo przez zupełnie inny sąd, rodzi się problem zbędnego, mechanicznego ich rozbudowywania, które utrudnia stronom ich zrozumienie.

Niewątpliwie jest zasadą, że długość uzasadnienia w sposób oczywisty pozostaje w związku z czasem jego sporządzania, a zatem im dłuższe uzasadnienie, tym więcej czasu wymaga jego sporządzenie, co nie zawsze przekłada się na jego jakość, ocenianą z punktu jego zrozumienia przez stronę. Czas pracy sędziego poświęcony na sporządzanie uzasadnień nie może być jednocześnie przeznaczony na rozpoznawanie nowych spraw, stąd szczególnie cenne jest racjonalne nim gospodarowanie. Nawet jeżeli projekt uzasadnienia sporządzi asystent, to i tak sędzia musi poświęcić pewną ilość czasu na jego weryfikację, w najlepszym przypadku na spokojne jego przeczytanie, a w skrajnym nawet na napisanie go od nowa. Sędzia mający w referacie wiele spraw nie dysponuje dużą ilością czasu na sporządzenie uzasadnienia, a przecież czynność ta wymaga dużej koncentracji uwagi, przemyśleń, analizy orzecznictwa i literatury itd. Ustawodawca, wprowadzając obszerną nowelizację Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy (...), dostrzegł i ten problem, dążąc do globalnego zmniejszenia czasu sędziego poświęcanego na sporządzanie uzasadnień. Temu celowi

niewątpliwie służy wprowadzenie odpłatności wniosków o sporządzenie uzasadnienia, ograniczenie przypadków orzeczeń uzasadnianych bez wniosku (z urzędu), uelastycznienie treści sporządzanych uzasadnień w nawiązaniu do zakresu zamierzonego zaskarżenia lub rodzaju postępowania i wagi sprawy oraz wprowadzenie generalnego ustawowego postulatu zwięzłości uzasadnienia. W niniejszym artykule podjęto próbę przybliżenia całościowej regulacji dotyczących zasad sporządzania i treści uzasadnień z uwzględnieniem ważkich zmian w stanie prawnym ukształtowanym wspomnianą wyżej ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy (...).

II

II. 1. Problem odpłatności wniosków o uzasadnienie

21 sierpnia 2019 r. wszedł w życie przepis art. 25b ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁶, w myśl którego od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia albo doręczenia tego orzeczenia albo zarządzenia pobiera się opłatę stałą w kwocie 100 zł. Uiszczona opłata jest zaliczana na poczet opłaty od wniesionego następnie środka zaskarżenia, przy czym ewentualna nadwyżka nie podlega zwrotowi (ust. 2 art. 25b). Sama konstrukcja jest ciekawa, w istocie bowiem w większości przypadków uiszczenie opłaty nie spowoduje obciążenia strony większymi kosztami postępowania apelacyjnego, skoro uiszczona opłata zaliczana jest na poczet opłaty należnej od danego środka, inaczej będzie jedynie w przypadku, gdy opłata sądowa od środka zaskarżenia będzie niższa niż 100 zł. Celem wprowadzenia odpłatności wniosku o uzasadnienie jest niewątpliwie wyeliminowanie wniosków zgłaszanych bez zamiaru zaskarżenia orzeczenia, a jedynie „na wszelki wypadek”, „z ciekawości” itp. Oczywiście nie wyeliminuje to wszystkich zbędnych wniosków o uzasadnienie, ale niewątpliwie zmusi stronę do

¹⁶ Dz.U. z 2019 r., poz. 785 t.j., dalej jako u.k.s.c.

wstępnej refleksji, czy zamierza zaskarżyć orzeczenie, bo tylko wówczas konieczne jest złożenie wniosku o uzasadnienie, i tym samym celowe będzie wydatkowanie środków na ten cel. Ponieważ opłatę uiszcza się od wniosku o uzasadnienie, to nie ma podstaw do pobierania opłat od orzeczeń doręczanych stronie z uzasadnieniem z urzędu¹⁷.

Samo wprowadzenie odpłatności wniosków o uzasadnienia nie pozbawia strony dostępu do sądu, zważywszy, że opłat tych nie musi uiszczać szeroki katalog podmiotów zwolnionych z ustawy od kosztów sądowych¹⁸, a w stosunku do stron nieobjętych tym zwolnieniem możliwe jest ubieganie się o takie zwolnienie przez sąd. Godzi się przypomnieć, że w orzecznictwie ETPCz prawo do sądu nie ma charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom, w tym fiskalnym (*pobieranie opłat sądowych*), o ile ograniczenia te nie naruszają istoty tego prawa¹⁹.

Istotnym problemem, jaki się pojawił w związku z wprowadzeniem odpłatności za wniosek o uzasadnienie, jest to, jakie czynności powinien podjąć sąd w razie nieopłacenia takiego wniosku. Sytuację w tym zakresie skomplikowały dodatkowe dwie okoliczności. Pierwsza z nich wiąże się z tym, że art. 25b u.k.s.c. przewidujący odpłatność za wniosek o uzasadnienie nie został zharmonizowany czasowo ze zmianą art. 328 § 4 k.p.c., która weszła w życie dopiero 7 listopada 2019 r.²⁰ i od tej daty przepis ten przewiduje, że również wnioski o uzasadnienie, które nie zostały opłacone, podlegają odrzuceniu²¹. W okresie zatem między 21 sierpnia a 7 listopada 2019 r. mimo obowiązującej odpłatności za wniosek o uzasadnienie nie było podstawy prawnej do odrzucenia takiego wniosku. Wezwanie do usunięcia tego braku przez sądy (z reguły) następowało pod rygorem zwrotu, w trybie art. 130 § 1 i 2 k.p.c., jeżeli strona

17 Por. w tym zakresie też A.J. Szereda, *Komentarz do art. 25(b) ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2019.

18 Por. art. 96 ust. 1 u.k.s.c.

19 Por. w szczególności uzasadnienia wyroków ETPCz: z 19 czerwca 2001 r. w sprawie Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95; z 26 lipca 2005 r. w sprawie Podbielski p. Polsce, skarga nr 39199/98; z 26 lipca 2005 r. w sprawie Kniat p. Polsce, skarga nr 71731/01.

20 Por. art. 1 pkt 109 i art. 17 ustawy zmieniającej.

21 Zgodnie z art. 328 § 4 k.p.c. sąd odrzuca wniosek niedopuszczalny, spóźniony, nieopłacony lub dotknięty brakami, których nie usunięto mimo wezwania.

występowała bez fachowego pełnomocnika²², albo zwracano je bez wzywania w trybie art. 130² § 1 i 2 k.p.c., jeżeli wniósł je fachowy pełnomocnik, który mógł brak ten skorygować, wnosząc w terminie tygodniowym opłacone pismo, co skutkowało reaktywowaniem daty wniesienia pierwotnego pisma. Drugą okolicznością mającą tu znaczenie był fakt, że w projekcie przewidywane było wprowadzenie art. 130^{2a} k.p.c., który w § 1 i 2 przewidywał odrzucenie *a limine* środka zaskarżenia, wnoszonego przez fachowego pełnomocnika, jeżeli środek ten nie był należycie opłacony, a podlegał opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia. Paragraf 3 tegoż artykułu regulację tę nakazywał stosować odpowiednio do wniosku strony o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia lub doręczenia orzeczenia. Również wniosek złożony ustnie miał podlegać odrzuceniu, jeżeli opłaty nie uiszczono najpóźniej w kolejnym dniu roboczym. Proponowany art. 130^{2a} k.p.c. nie został jednak uchwalony, a ponieważ nie zastąpiono go na razie inną regulacją, stworzyło to lukę w zakresie tego, jakie są skutki złożenia wniosku o uzasadnienie, który nie został opłacony, i czy skutki te mogą być zróżnicowane w zależności od tego, czy wniosła je sama strona, czy jej fachowy pełnomocnik. Sam fakt nieuchwalenia tego przepisu może być zatem traktowany jako brak woli ustawodawcy wprowadzenia tak daleko idących negatywnych skutków nieopłacenia wniosku o uzasadnienie wnoszonego przez fachowego pełnomocnika. Punktem wyjścia do rozważań w tym zakresie musi być stwierdzenie, że niewątpliwie skutkiem nieopłacenia wniosku o uzasadnienie wniesionego począwszy od 7 listopada 2019 r., musi być jego odrzucenie, bo taki wyraźny skutek został wprowadzony do art. 328 § 4 k.p.c. Poza sporem powinno też być, że w przypadku strony działającej bez fachowego pełnomocnika konieczne jest uprzednie wezwanie do usunięcia tego braku, przy czym wezwanie to w trybie art. 130 § 1 k.p.c. nie powinno następować pod rygorem zwrotu, lecz jego odrzucenia przy racjonalnej wykładni obu tych norm (art. 130 § 1 i 328 § 4 k.p.c.). Znacznie bardziej

²² W świetle Kodeksu postępowania cywilnego generalnie za fachowego pełnomocnika uznać należy: adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego, radcę Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, którzy w wielu przepisach kodeksu są tak traktowani (por. np.: art. 5, 87 § 1, 89 § 1, 130^{1a} § 1 k.p.c.).

skomplikowana jest sytuacja, gdy pismo dotknięte brakiem fiskalnym wnosi pełnomocnik fachowy – trzeba je odrzucić *a limine*, czy też poszukiwać drogi usunięcia tego braku w jakimś trybie. Brak jest bowiem wyraźniej regulacji w tym zakresie, w związku ze wspomnianym utraceniem na etapie legislacji art. 130^{2a} k.p.c., co wymaga sensownego uzupełnienia powstałej luki. W tej kwestii trzeba przypomnieć, że w aktualnym stanie prawnym niezłożenie wniosku o uzasadnienie uniemożliwia wniesienie apelacji, co oznacza, że odrzucenie wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie o realnych, negatywnych skutkach dla strony²³. Tak drastyczny dla strony skutek skłania do szerszej refleksji, bowiem nawet strona działająca z fachowym pełnomocnikiem nie powinna być pozbawiona prawa do środka odwoławczego gwarantowanego jej art. 13 Konwencji o ochronie (...) i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁴. W zakresie prawa do uzasadnienia na tle art. 6 Konwencji przyjmuje się, że prawo do uzyskania uzasadnienia orzeczenia jest elementem rzetelności postępowania²⁵.

W tym zakresie godzi się przypomnieć, że polski ustawodawca próbował już w przeszłości zdyscyplinować fachowych pełnomocników (*a nawet przedsiębiorców działających bez takowych pełnomocników*) wnoszących środki zaskarżenia do sporządzania ich bez braków, a stwierdzenie ewentualnych braków skutkowało odrzuceniem wniesionego środka bez wzywania do ich usunięcia. Wspomnieć zatem wypada art. 130² § 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 1 lipca 2009 r. nakazujący sądowi odrzucenie bez wezwania do uiszczenia wniesione przez fachowego pełnomocnika środki zaskarżenia (*apelację, zażalenie, skargę kasacyjną, skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty, skargę na orzeczenie*

23 Możliwość zaskarżenia wyroku bez uprzedniego doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem wynika z art. 331 § 4 k.p.c. dotyczącego sytuacji, gdy sporządzenie uzasadnienia okaże się niemożliwe, wówczas prezes sądu zawiadamia o tym stronę, a moment doręczenia tego zawiadomienia rozpoczyna bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

24 Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483.

25 L. Garlicki (red.), *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Komentarz*, t. I, Warszawa 2010, s. 336–338.

referendarza sądowego) podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia. Paragraf 4 tegoż artykułu nakazywał stosować ten przepis w przypadku pism wnoszonych przez przedsiębiorców działających bez fachowego pełnomocnika. W wyrokach Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 2009 r., P 87/08²⁶, a także z 17 listopada 2008 r., SK 33/07²⁷, Trybunał nie dopatrywał się niekonstytucyjności regulacji art. 130² § 3 k.p.c. w zakresie przewidującym odrzucenie (*odpowiednio*) zażalenia i apelacji wnoszonej przez fachowego pełnomocnika bez uiszczonyj opłaty, jeżeli podlegały opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej. Trybunał stwierdził jednak niekonstytucyjność regulacji (§ 4 *odsyłającego* do § 3 art. 130² k.p.c.) w zakresie dotyczącym przedsiębiorców w wyrokach: z 20 grudnia 2007 r., P 39/06²⁸, z 26 czerwca 2008 r., SK 20/07²⁹. Nadto w wyroku z 20 maja 2008 r., P 18/07³⁰, Trybunał stwierdził również niezgodność z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP art. 370¹ k.p.c.³¹, który to przepis przewidywał odrzucenie *a limine* apelacji zawierającej braki formalne wniesionej przez fachowego pełnomocnika. Zarówno § 3, jak i 4 art. 130² k.p.c. zostały uchylone ostatecznie w całości z dniem 1 lipca 2009 r. przez art. 1 pkt 3a ustawy z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³². W ukształtowanym

26 OTK-A 2009/5/72, Dz.U. z 2009 r. nr 91, poz. 751.

27 OTK-A 2008/9/154, Dz.U. z 2008 r. nr 207, poz. 1307.

28 OTK-A 2007/11/161, Dz.U. z 2007 r. nr 247, poz. 1845; na mocy tego wyroku art. 130² § 4 zdanie pierwsze w związku z art. 494 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim w postępowaniu w sprawach gospodarczych przewidywały odrzucenie nieopłaconych zarzutów od nakazu zapłaty, wniesionych przez przedsiębiorcę niereprezentowanego przez fachowego pełnomocnika, bez uprzedniego wezwania do uiszczenia należnej zapłaty, zostały uznane za niezgodne z art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji RP.

29 OTK-A 2008/5/86, Dz.U. z 2008 r. nr 122, poz. 796; na mocy tego wyroku art. 130² § 4 k.p.c. zdanie pierwsze w związku z art. 130² § 3 utraciły moc z dniem 10 lipca 2008 r. w zakresie, w jakim przewidywały, że sąd odrzuca nieopłacone środki odwoławcze lub środki zaskarżenia wniesione przez przedsiębiorcę działającego bez fachowego pełnomocnika.

30 OTK-A 2008/4/61, Dz.U. z 2008 r. nr 96, poz. 619.

31 Art. 370¹ k.p.c. utracił moc z dniem 5 czerwca 2008 r., tj. z dniem ogłoszenia w Dzienniku Ustaw wspomnianego wyroku TK.

32 Dz.U. z 2008 r. nr 234, poz. 1571.

po uchyleniu art. 130² § 3 k.p.c. orzecznictwie przyjęto pogląd, że konieczne jest wezwanie do uiszczenia należnej opłaty od środka zaskarżenia nawet wniesionego przez fachowego pełnomocnika³³. Zważywszy na to, że sam ustawodawca w toku procesu legislacyjnego utracił restrykcyjną, proponowaną regulację art. 130^{2a} k.p.c., uwzględniając zapewne po części też dotychczasowe, przytoczone wyżej orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego w tym zakresie, wykluczyć należy odrzucenie *a limine* wniosku fachowego pełnomocnika strony, bez pozostawienia mu możliwości naprawienia braku fiskalnego – byłyby to bowiem nadmierną sankcją, której skutki ponieśe przede wszystkim strona. Odrzucenie wniosku o uzasadnienie wniesionego przez fachowego pełnomocnika, który nie został opłacony *a limine*, trzeba zatem oceniać również w aspekcie powyższych wyroków Trybunału, a ocena ta w zestawieniu z prawem do środka zaskarżenia (*drugiej instancji*) gwarantowanego wspomnianym art. 13 konwencji i art. 78 Konstytucji RP prowadzi do wniosku, że skutek ten byłby za daleko idący. Trzeba zatem przyjąć konieczność wezwania również fachowego pełnomocnika do usunięcia tego braku fiskalnego wniosku o uzasadnienie, przy czym odpowiednią podstawę prawną trzeba skonstruować na bazie art. 130 § 1–2 k.p.c. Racjonalne i pragmatyczne skorelowanie tego trybu naprawczego ze skutkiem jego nieusunięcia przewidzianym w art. 328 § 4 k.p.c. (*odrzucenie wniosku o uzasadnienie*) powinno polegać na wezwaniu fachowego pełnomocnika do uiszczenia tej opłaty pod rygorem odrzucenia. Nie jest też wykluczone wyprowadzenie generalnego obowiązku wezwania do opłacenia wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia pośrednio z samej treści art. 328 § 4 k.p.c. poprzez rozszerzające rozumienie użytego w tym przepisie terminu „*brak*”, jako obejmującego zarówno brak formalny samego wniosku jako pisma procesowego, jak i jego brak fiskalny. Dużo bardziej skomplikowaną konstrukcją rektyfikacji nieopłaconego wniosku o uzasadnienie, wniesionego przez fachowego pełnomocnika, byłoby posłużenie się konstrukcją z art. 130² k.p.c. zwrotu pisma nieopłaconego, które może być jednak w terminie tygodniowym od doręczenia

33 Por. w tym zakresie postanowienia SN: z 19 stycznia 2011 r., V CZ 87/10, LEX nr 688711; z 3 lutego 2010 r., II CZ 79/09, LEX nr 585775; z 8 stycznia 2010 r., IV CZ 107/09, LEX nr 577513; wyroki SN: z 29 czerwca 2012 r., I CSK 532/11, LEX nr 1228767; z 29 czerwca 2012 r., I CSK 532/11, LEX nr 1228767.

zarządzenia o zwrocie ponownie wniesione. Proste stosowanie tej konstrukcji naprawczej do braku fiskalnego wniosku o uzasadnienie, jak to już wcześniej wspomniano, od 7 listopada 2019 r. jest wykluczone wobec wyraźnej woli ustawodawcy, że ostatecznym skutkiem braku wniosku o uzasadnienie (*w tym braku fiskalnego*) musi być odrzucenie wniosku.

II. 2. Wniosek o uzasadnienie a sporządzenie uzasadnienia z urzędu

Gdyby uznać art. 328 § 1 k.p.c. za podstawową regulację kodeksową dotyczącą sporządzania uzasadnienia wyroku, to trzeba by stwierdzić, że zasadą jest sporządzanie uzasadnienia wyłącznie na wniosek, od której to zasady ustawodawca w sposób kazuistyczny uregulował wyjątki w zależności od: rodzaju orzeczenia (*wyrok, postanowienie*), instancji, w której je wydano, rodzaju postępowania (*uproszczone czy zwykłe*), stopnia zasadności roszczenia (*powództwo oczywiście bezzasadne*) – w których uzasadnienie podlega sporządzeniu z urzędu. Wprowadzone nowe regulacje, choć mają pewien kazuistyczny charakter, są logicznie powiązane z jednej strony z konkretnym orzeczeniem i potrzebą (*celowością*) jego uzasadniania na wniosek z urzędu, a z drugiej strony z wyraźnie zarysowanym zamiarem ustawodawcy dalszego zmniejszenia liczby uzasadnień pisanych z urzędu. Gwoli ścisłości zastrzec trzeba, że nie należy mylić wniosku o sporządzenie i doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem z wnioskiem o doręczenie transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia, choć ustawodawca w art. 331¹ § 3 k.p.c. (por. też art. 387 § 2 k.p.c.) zdecydował o stosowaniu do transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia odpowiednio przepisów o pisemnym uzasadnieniu wyroku. Trzeba zatem przyjąć, że strona zamierzająca zaskarżyć orzeczenie, od którego wygłoszone zostało ustne uzasadnienie, musi również wystąpić o doręczenie transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia, a ustna forma uzasadnienia nie zwalnia sądu z zawarcia w nim wszystkich elementów wymaganych dla pisemnego uzasadnienia w art. 327¹ § 1 k.p.c.³⁴

³⁴ Por. w tym zakresie postanowienie SN z 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15 OSNC 2016/4/52, z gloszą A. Łazarskiej, OSP 2016/5/43.

Termin do złożenia wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem jest terminem tygodniowym, przy czym termin ten:

- » W przypadku wyroków (*i ich odpowiedników w postępowaniu nieprocesowym, tj. postanowień co do istoty sprawy*) ogłoszonych na posiedzeniu jawnym biegnie od ogłoszenia wyroku (art. 328 § 1 k.p.c.). Termin ten będzie jednak biegł od dnia doręczenia wyroku (art. 328 § 2 k.p.c.), jeżeli wyrok ogłoszony podlega takiemu doręczeniu z urzędu, co ma miejsce w przypadku strony niezastępowanej przez fachowego pełnomocnika, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku. Wobec skreślenia z dniem 7 listopada 2019 r. art. 517 k.p.c. przewidującego możliwość zrzeczenia się przez uczestnika obecnego na posiedzeniu doręczenia uzasadnienia oraz uchylecia art. 519 k.p.c. regulującego termin do wniesienia apelacji w takim przypadku przestały istnieć w tym zakresie odrębności w postępowaniu nieprocesowym.
- » W przypadku wyroków (*postanowień co do istoty sprawy*) wydawanych na posiedzeniu niejawnym termin ten biegnie od dnia doręczenia (art. 328 § 2 k.p.c.).
- » Również w przypadku wyroku zaocznego, gdy powództwo zostało oddalone w całości lub części, tygodniowy termin dla powoda do zgłoszenia wniosku o uzasadnienie wyroku biegnie od dnia doręczenia (art. 342 k.p.c.).
- » Podobnie w postępowaniu apelacyjnym w przypadku wyroku oddalającego apelację lub zmieniającego zaskarżony wyrok stosownie do art. 387 § 1 k.p.c. uzasadnienie sporządza się wyłącznie na wniosek strony, złożony w terminie tygodniowym. Termin do złożenia wniosku o uzasadnienie biegnie albo od ogłoszenia wyroku, albo od jego doręczenia, jeżeli taki obowiązek ciążył na sędzie drugiej instancji (*wyrok wydany na posiedzeniu niejawnym lub ogłoszony, ale bez obecności strony pozbawionej wolności i niereprezentowanej przez fachowego pełnomocnika*).
- » Analiza art. 391¹ § 4 i 5 k.p.c. prowadzi do wniosku, że ogólna reguła sporządzenia uzasadniania wyroku oddalającego apelację ma zastosowanie również do wyroków oddalających powództwo oczywiście bezzasadnie. W § 5 art. 391¹ k.p.c. ustawodawca wskazał, że wyrok z pisemnym uzasadnieniem i wymaganymi przez

ustawę pouczeniami z urzędu doręcza się tylko powodowi, o ile je sporządzono, co oczywiście wyklucza sporządzanie go bez wniosku powoda, z wyjątkiem oczywiście wyroku uchylającego i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania.

- » Wniosek o sporządzanie uzasadnienia jest również niezbędny w przypadku postanowień podlegających zaskarżeniu (*i zarządzeń przewodniczącego, do których stosuje się zgodnie z art. 362 k.p.c. przepisy o postanowieniach*) wydawanych w pierwszej instancji. W stanie prawnym obowiązującym od 7 listopada 2019 r. niezależnie od tego, czy takie postanowienie wydane jest na posiedzeniu jawnym czy niejawnym, podlegają one uzasadnieniu tylko na wniosek strony zgłoszony w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia na posiedzeniu jawnym lub doręczenia, gdy wydano je na posiedzeniu niejawnym (art. 357 § 1 i § 2¹ k.p.c.). To samo dotyczy postanowień, które odnoszą się wyłącznie do innych osób (świadka, biegłego, osoby trzeciej), których nie doręcza się stronom, a tylko osobom, których te postanowienia dotyczą. Kryterium decydującym o doręczeniu nie jest tu jednak rodzaj posiedzenia (*jawne/niejawne*), lecz obecność tych osób na danym posiedzeniu; jeżeli nie były obecne, postanowienie należy im doręczyć z urzędu ze stosownym pouczeniem (§ 4 art. 357 k.p.c.).
- » W postępowaniach zażaleniowych zgodnie z art. 397 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 7 listopada 2019 r. (*w tym również w przypadku zażaleń poziomych, których przepisy odsyłają do art. 397 § 2 k.p.c.*) postanowienie uzasadnia się na wniosek w sprawach, w których zażalenie oddalono lub zmieniono zaskarżone postanowienie. Podobnie zatem jak w przypadku apelacji wszystkie inne postanowienia uzasadnia się z urzędu (*umorzenie, odrzucenia, uchylene do ponownego rozpoznania*). Zgodnie z § 3 art. 397 k.p.c. stosuje się bowiem przepisy o postępowaniu apelacyjnym.
- » Zgodnie z art. 794² § 2 k.p.c. w postępowaniu klauzulowym postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności wydane w sposób określony w art. 783 § 3 albo 3¹ k.p.c. podlegają uzasadnieniu i doręczeniu wierzycielowi na jego wniosek zgłoszony w terminie tygodniowym od dnia wydania mu tytułu wykonawczego albo doręczenia zawiadomienia o utworzeniu tytułu wykonawczego w systemie

teleinformatycznym. Również dłużnik może żądać sporządzenia uzasadnienia postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem w terminie tygodniowym od dnia doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji. Jeżeli postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności zostało wydane bez spisywania odrębnej sentencji, dłużnikowi doręcza się wyłącznie uzasadnienie postanowienia (§ 3).

- » Zgodnie z art. 1142³ § 1 k.p.c. sąd z urzędu doręcza postanowienie w przedmiocie wydania europejskiego poświadczenia spadkowego wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym, ale jego uzasadnienie sporządza tylko na żądanie uczestnika postępowania, zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia jego doręczenia, albo gdy uczestnik, który takiego żądania nie zgłosił, wniósł środek odwoławczy w ustawowym terminie.

W kilku przepisach ustawodawca pozostawił (lub wprowadził) obowiązek sporządzenia uzasadnienia z urzędu, a zatem bez stosownego wniosku strony:

- » W art. 191¹ § 4 k.p.c. (*obowiązującym od 7 listopada 2019 r.*) nakazał doręczenie wyroku oddalającego powództwo oczywiście bezzasadne wraz ze sporządzonym z urzędu uzasadnieniem. Przepis powinien poprzez art. 13 § 2 k.p.c. mieć odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym. Należy jednak zauważyć, że ustawodawca, jak się zdaje, zapomniał o istniejącej już nieco podobnej konstrukcji przewidzianej w art. 514 § 2 k.p.c., który to przepis pozwala sądowi, bez wzywania zainteresowanych do udziału w sprawie, oddalić wniosek na posiedzeniu niejawnym, jeżeli z treści wniosku wynika oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy. Uzasadnienie takiego postanowienia nie podlega zatem sporządzaniu z urzędu, lecz na zasadach ogólnych. Odpowiednie zatem zastosowanie art. 191¹ k.p.c. w postępowaniu nieprocesowym powinno mieć miejsce jedynie w sytuacjach, w których zachodzi bezzasadność samego wniosku, a nie oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy, a oba te pojęcia nie są tożsame. Nie wchodząc w szczegóły, zauważyć trzeba, że w postępowaniu nieprocesowym z reguły zgłoszenie wniosku (*nawet gdyby był on zasadny*) wymaga legitymowania się interesem prawnym przez

wnioskodawcę³⁵, a jego brak jest wystarczającą przesłanką do oddalenia wniosku.

- » Z art. 387 § 1 k.p.c. wynika z kolei, że w postępowaniu apelacyjnym sąd drugiej instancji z urzędu uzasadnia:
 - » wyrok uchylający zaskarżony wyrok i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania;
 - » wyrok uchylający zaskarżony wyrok i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu (387 § 1 k.p.c. w zw. z art. 477^{14a} k.p.c.);
 - » postanowienie:
 - 1) uchylające wyrok i umarzające postępowanie w sprawie;
 - 2) uchylające wyrok i odrzucające pozew;
 - 3) umarzające samo postępowanie apelacyjne.
- » Z art. 387 § 4 k.p.c. wynika z kolei obowiązek sporządzenia przez sąd drugiej instancji uzasadnienia wyroku oraz postanowienia kończącego postępowanie w sprawie (*transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia*), gdy została wniesiona skarga kasacyjna lub skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia³⁶. Nie oznacza to, że wystąpienie o uzasadnienie orzeczenia przestało być dla strony warunkiem koniecznym do złożenia skargi kasacyjnej, jak przyjmowano to w dotychczasowym orzecnictwie i doktrynie³⁷. Przepis ten ma bowiem zastosowanie jedynie do skarg wnoszonych przez Prokuratora Generalnego,

35 Interes prawny w postępowaniu nieprocesowym jest odmiennie rozumiany niż w procesie i wynika nie tyle z naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej wnioskodawcy, ile zwykle z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i stwarzają obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału (por. uzasadnienie uchwały SN z 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144).

36 Por. w tym zakresie też art. 1142³ § 1 k.p.c. dotyczący postanowienia w przedmiocie wydania europejskiego poświadczenia spadkowego, które co do zasady podlega uzasadnieniu tylko na żądanie uczestnika postępowania zgłoszone w terminie tygodnia od dnia jego doręczenia, jednakże wniesienie środka odwoławczego w ustawowym terminie również skutkuje powstaniem obowiązku sporządzenia uzasadnienia.

37 Por. np. postanowienia SN: z 28 marca 2002 r., I PKN 343/01, OSNP-wkl. 2002/17/12; z 15 września 2000 r., I PKN 406/00 OSNP 2002/8/190; T. Erciński, J. Gudowski (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. III, cz. 2, Warszawa 2013, s. 1020.

Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka, choć nie wynika wprost z jego literalnego brzmienia³⁸. Taką wykładnię wzmacnia skreślenie z dniem 7 listopada 2019 r. art. 369 § 2 k.p.c. dotyczącego apelacji, w myśl którego, jeżeli strona nie zgłosiła wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegł od dnia, w którym upłynął termin do zgłoszenia takiego wniosku. Oznacza to, że nie jest obecnie możliwe wniesienie apelacji bez uprzedniego wystąpienia o doręczenie wyroku z uzasadnieniem. Moim zdaniem należałoby dopuścić jednak wyjątek w sytuacji, gdy strona działająca bez fachowego pełnomocnika w terminie otwartym do złożenia wniosku o uzasadnienie złoży od razu apelację, w takim przypadku przyjęć trzeba, że jest to równoznaczne ze złożeniem wniosku o uzasadnienie i powinno rodzić obowiązek sporządzenia uzasadnienia i jego doręczenia³⁹. Złożona w takich okolicznościach apelacja niewątpliwie zawiera w sobie wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wydanego wyroku, skoro wyraża wolę zaskarżenia wyroku, do czego niezbędne jest złożenie wniosku o uzasadnienie. Skuteczność złożenia takiego wniosku również zależałaby od jego opłacenia (*ewentualnie opłacenie całej apelacji*), a po doręczeniu uzasadnienia otwierającego termin do wniesienia apelacji strona miałaby możliwość podtrzymania uprzednio wniesionej apelacji lub złożenia nowej.

- » W postępowaniach zażaleniowych w świetle art. 397 § 2 k.p.c. sąd z urzędu uzasadnia wszystkie postanowienia kończące te postępowania z wyjątkiem tych, w których oddalono zażalenie lub zmieniono zaskarżone orzeczenie.
- » W postępowaniu uproszczonym stosownie do art. 505^{13a} k.p.c. tocącym się na skutek zażalenia sąd drugiej instancji uzasadnia

38 Por. np. postanowienia SN: z 6 marca 2009 r., I UZ 38/08, OSNP 2010/21–22/274; z 26 lipca 2012 r., I UZ 60/12, LEX nr 1619815.

39 Odmienne wykładnia mogłaby budzić sprzeciw ETPCz, który neguje stosowanie nadmiernego formalizmu w stosunku do strony skarżącej orzeczenie czy domagającej się jego uzasadnienia w celu zaskarżenia (por. wyroki Trybunału w sprawach: Parol p. Polsce, wyrok z 11 października 2018 r., skarga nr 65379/13; Witkowski p. Polsce, wyrok z 13 grudnia 2018 r., skarga nr 21497/14).

z urzędu jedynie postanowienia uchylające zaskarżone postanowienie albo zarządzenie.

- » W postępowaniu dotyczącym odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. wyrok wymaga uzasadnienia, które sporządza się w terminie dwóch tygodni od dnia ogłoszenia. Postanowienie wraz z uzasadnieniem doręcza się z urzędu uczestnikom postępowania oraz prokuratorowi (art. 598⁵ § 3 k.p.c.).
- » W postępowaniu rejestrowym zgodnie z art. 694⁴ § 2 k.p.c. sąd rejestrowy z urzędu sporządza uzasadnienie postanowienia co do istoty sprawy, które zostało wydane z urzędu, *a contrario* inne uzasadnia się na wniosek.
- » W postępowaniu egzekucyjnym art. 766¹ § 1 k.p.c. sąd z urzędu uzasadnia postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym, gdy stronie przysługuje środek zaskarżenia, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Tytułem dopełnienia kwestii uzasadnień trzeba przypomnieć, że z zasady nie sporządza się uzasadnienia wpisów (*wykreślenie jest także wpisem*) dokonywanych w księdze wieczystej wobec wyraźnego brzmienia w tym zakresie art. 626⁸ § 6 i 7 k.p.c.

II. 3. Wymogi sporządzanych uzasadnień po zmianach

Oprócz dążenia ustawodawcy do ograniczenia liczby pisanych uzasadnień ustawodawca podjął też próbę ograniczenia zakresu sporządzanych uzasadnień, wprowadzając regulacje mające służyć ograniczeniu treści (*ich objętości*), co oczywiście ma się przekładać na zmniejszenie pracochłonności i odzyskanie części czasu pracy sędziego, który mógłby on przeznaczyć na rozpoznawanie nowych spraw. Temu celowi mają służyć przede wszystkim regulacje zawarte: w art. 328 § 3 k.p.c. (*obowiązek wskazania, czy żądanie uzasadnienia dotyczy całości czy części wyroku albo jego poszczególnych rozstrzygnięć*), w art. 327 § 2 k.p.c. (*generalna dyrektywa zwięzłości uzasadnień*) oraz wprowadzenie regulacji szczególnych pozwalających na ograniczenie zakresu uzasadnienia w niektórych sprawach.

Analizując powyższe regulacje, ciekawe jest wprowadzenie od 7 listopada 2019 r. obowiązku wskazania we wniosku o uzasadnienie, czy ma ono dotyczyć całości wyroku czy jego części, w szczególności poszczególnych objętych nim rozstrzygnięć (art. 328 § 3 k.p.c.). Regulację tę skorelowano z brzmieniem art. 329 § 1 k.p.c., w myśl którego pisemne uzasadnienie wyroku sporządza się w zakresie wynikającym z wniosku. Trzeba uznać, że wymóg wskazania zakresu żądanego uzasadnienia jest formalnym wymogiem wniosku, co przy restrykcyjnym podejściu oznacza, że w razie stwierdzenia braku w tym zakresie powinien on być naprawiony wezwaniem sądu pod rygorem odrzucenia wniosku na podstawie art. 328 § 4 k.p.c. Zgodzić się jednak trzeba z poglądami, że sankcja taka byłaby zbyt restrykcyjna, zwłaszcza że nieusunięcie braku nie uniemożliwiałoby nadania sprawie biegu, bowiem żądanie sporządzenia uzasadnienia bez wskazania jego zakresu może być przecież rozumiane jako żądanie sporządzenia go co do całości wyroku. Zgodzić się zatem trzeba z pojawiającymi się poglądami doktryny, że nieuzupełniony brak w tym zakresie powinien skutkować odrzuceniem wniosku o uzasadnienie⁴⁰. Na tle tej regulacji warto jeszcze zauważyć, że w niektórych sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym strona może mieć nawet problem z prawidłowym określeniem zakresu uzasadnienia z uwagi na integralny (niepodzielny) charakter tych postanowień i powiązanie ze sobą poszczególnych rozstrzygnięć. Jeżeli bowiem strona np. zażąda sporządzenia uzasadnienia tylko co do rozstrzygnięcia o wysokości udziałów w majątku wspólnym (*w spadku, we współwłasności*), bo tylko w tym zakresie ma zamiar wywieść apelację, to takie zaskarżenie oznaczałoby nawet wbrew woli strony zaskarżenie również sposobu podziału, jak i wielkości splat i dopłat⁴¹. Okoliczność tę trzeba zatem uwzględniać przy wykładni art. 328 § 3 k.p.c., co może oznaczać czasami konieczność sporządzenia uzasadnienia całego orzeczenia mimo zawężenia przez stronę żądania jedynie co do części postanowienia. Sporządzone uzasadnienie powinno

40 Por. M. Skibińska, *Komentarz do art. 328 Kodeksu postępowania cywilnego*, LEX/el. 2019; A. Łazarska, T. Szancilo, *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. 1, T. Szancilo (red.), komentarz do art. 328.

41 Por. w tym zakresie np.: uchwała SN z 11 marca 1977 r., III CZP 7/77, OSNC 1977/11/205; podobny pogląd SN wyraził wcześniej w postanowieniu z 7 listopada 1964 r., III CR 294/64, OSNCP 1965, nr 7–8, poz. 130.

zatem tę kwestię stronie wyjaśnić, ponieważ strona może pozostawać w mylnym przekonaniu, że np. skarży tylko wysokość spłat, a nie sposób podziału, który był dla niej korzystny, podczas gdy zasada integralności postanowienia działowego może skutkować mimowolnym zaskarżeniem także tej części rozstrzygnięcia i często nie będzie chroniona zakazem *reformationis in peius*⁴².

Jakościowo istotna jest również zmiana obowiązująca od 7 listopada 2019 r. polegająca na uporządkowaniu w art. 327¹ § 1 k.p.c. podstawowych wymogów uzasadnienia w postępowaniu zwykłym, który to przepis jest pewnym uporządkowanym powtórzeniem dotychczasowej treści art. 328 § 2 k.p.c. Istotność tej zmiany wynika z faktu wprowadzenia w § 2 art. 327 k.p.c. pewnej dyrektywy (*postulatu*) generalnej skierowanej do sądu, że uzasadnienie wyroku sporządza się w sposób zwięzły, co spotkało się z pozytywnym przyjęciem w doktrynie⁴³. Oznacza to, że określone w art. 327¹ § 1 k.p.c. wymogi uzasadnienia, tj.:

- 1) wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, obejmującej ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej;
- 2) wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa

– muszą być ujęte w uzasadnieniu w sposób zwięzły. Gdyby sięgnąć do „Wielkiego słownika języka polskiego”⁴⁴, to przymiotnik „zwięzły” definiowany jest poprzez odniesienie do konsystencji i wówczas „zwięzły” to taki, który ma ścisłą konsystencję, albo – w odniesieniu do opisu – „zwięzłe” jest coś, co zawiera istotną treść w krótkim tekście. Z kolei w „Słowniku poprawnej polszczyzny”⁴⁵ przymiotnik „zwięzły” definiowany jest

42 Por. szerzej w tym zakresie M. Szymanowski, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu nieprocesowym*, „Przegląd Sądowy” 1/2016.

43 Por. A. Góra-Błaszczkowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I A, Legalis, teza 2 do art. 327¹ k.p.c.; W. Grajdura, *Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 4.7.2019 r.*, „Monitor Prawniczy” 21/2019, s. 1149.

44 P. Żmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, wersja online, <https://wsjp.pl/>, (dostęp: 10 listopada 2019 r.).

45 Por. W. Doroszewski (red.), *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa 1981, s. 1035.

jako „treściwy, krótki, mający zwartą strukturę”. Definicje te są zatem zbliżone do potocznego rozumienia przymiotnika „zwięzły”. Wprowadzenie przez ustawodawcę w osobnym paragrafie obowiązku zwięzłości prowadzi do wniosku, że celem takiego ujęcia było uwypuklenie, że wszystkie elementy uzasadnienia, jakie musi ono spełniać zgodnie z § 1 art. 327¹ k.p.c., mają być jednocześnie zwięzłe. Nie będzie oczywiście zawsze łatwe lub niekiedy nawet możliwe zadośćuczynienie temu wymogowi, ale wyraźne jest jednak wyznaczenie kierunku przez ustawodawcę, który zmierza co najmniej do zatrzymania (*jeżeli nie odwrócenia dotychczasowego kierunku*) dalszego rozbudowywania uzasadnień ponad potrzebę, głównie poprzez mechaniczne dodawanie do nich niekiedy całych fragmentów uzasadnień Sądu Najwyższego, sądów instancji wyższej sporządzonych w podobnych sprawach. Procesowo rzecz ujmując, ewentualne naruszenie przez sąd obowiązku zwięzłości raczej trudno da się przełożyć na skonstruowanie odpowiedniego zarzutu apelacyjnego, a tym bardziej na wykazanie wpływu na orzeczenie. Z zamiarem wzmocnienia kryterium zwięzłości uzasadnień należy też łączyć opracowany projekt dalszych zmian w procedurze cywilnej Departamentu Legislacyjnego Prawa Cywilnego⁴⁶ zmierzający do wprowadzenia wzorów formularzy uzasadnień i wyroków. Trudno z góry przewidzieć, czy rzeczywiście wprowadzenie formularzy jest dobrym narzędziem do osiągnięcia tego celu, z reguły bowiem formularze mogą być przeszkodą do zrozumienia nawet rzeczy prostych, zwłaszcza dla osób nieobeznanych z daną materią. Formularze uzasadnień mogą rzeczywiście ułatwić pracę sędziom i prowadzić do szybkiego, prawie mechanicznego „konstruowania” uzasadnienia, co się nie musi jednak przełożyć na przystępność tych uzasadnień dla strony rzadko mającej do czynienia z sądem. Warto też zauważyć, że wycofanie się przez ustawodawcę z obligatoryjnych formularzy w postępowaniu uproszczonym⁴⁷ uzasadniano właśnie tym, że strony działające bez fachowego pełnomocnika nadal nie potrafią ich

⁴⁶ DLPC-V.4190.4.2019.

⁴⁷ Z dniem 7 listopada 2019 r. utracił moc art. 505² k.p.c., w myśl którego pozew, odpowiedź na pozew, sprzeciw od wyroku zaocznego i pismo zawierające wnioski dowodowe wnoszone w postępowaniu uproszczonym powinny być sporządzone na urzędowych formularzach.

wypełniać⁴⁸. Uprawniona wydaje się teza, że wprowadzenie formularzy rzadko stanowi realną pomoc dla stron postępowania, natomiast prawie zawsze są one realnym narzędziem służącym formalnemu podejściu ze strony organu, do którego dany formularz jest wnoszony, niezależnie od rodzaju postępowania.

W niektórych przypadkach ustawodawca poszerzył aktualnie możliwość sporządzenia uzasadnienia o obniżonym standardzie w porównaniu do wzorca z art. 327¹ § 1 k.p.c.:

- » W art. 191¹ § 4 k.p.c. (*obowiązuje od 7 listopada 2019 r.*) dotyczącym regulacji wymogów uzasadnienia sporządzanego z urzędu oddalającego powództwo oczywiście bezzasadne. Uzasadnienie takiego wyroku powinno zawierać jedynie wyjaśnienie, dlaczego powództwo zostało uznane za oczywiście bezzasadne.
- » W art. 387 § 2¹ k.p.c. (*obowiązuje od 7 listopada 2019 r.*) doprecyzowano wymogi uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji, które powinno zawierać:
 - 1) wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia może ograniczyć się do stwierdzenia, że sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia sądu pierwszej instancji, chyba że sąd drugiej instancji zmienił lub uzupełnił te ustalenia; jeżeli sąd drugiej instancji przeprowadził postępowanie dowodowe lub odmienne ocenił dowody przeprowadzone przed sądem pierwszej instancji, uzasadnienie powinno także zawierać ustalenie faktów, które sąd drugiej instancji uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej;
 - 2) wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa powinno objąć ocenę poszczególnych zarzutów apelacyjnych, a poza tym może ograniczyć się do stwierdzenia, że sąd drugiej instancji przyjął za własne oceny sądu pierwszej instancji⁴⁹.

48 Por. uzasadnienie projektu rządowego ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw; <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3137>.

49 Przepis art. 387 § 2¹ k.p.c. już przed zmianą starał się ograniczyć wymogi uzasadnienia sądu II instancji i stanowił, że jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej

- » W art. 505⁸ § 4 k.p.c. (*obowiązuje od 7 listopada 2019 r.*) w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 1 tys. zł, uzasadnienie wyroku ogranicza się do wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Od uznania sądu opartego na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy zależy rozszerzenie tego uzasadnienia o pozostałą treść określoną w art. 327¹ § 1 k.p.c. Regulacja ta pozostawia sądowi rozważanie, jaki będzie zakres (*standard*) uzasadnienia w danej sprawie. Uwzględnia ona z jednej strony niewielką wartość przedmiotu sporu, ale daje jednocześnie sądowi możliwość uwzględnienia np. subiektywnego znaczenia dla strony danej sprawy i poszerzenie argumentacji uzasadnienia.
- » Do kategorii przepisów pozwalających sądowi ograniczyć zakres uzasadnienia zaliczyć też trzeba nową regulację art. 357 § 6 k.p.c. dotyczącą postanowień (*a zatem i zarządzeń*), w myśl którego to przepisu, wydając postanowienie podlegające zaskarżeniu, sąd może, według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, postanowić o odstąpieniu od jego uzasadnienia, jeżeli w całości uwzględnia zawarty w piśmie procesowym wniosek strony i podziela argumenty strony przytoczone na jego poparcie, przy czym wówczas w postanowieniu należy powołać to pismo. Jeżeli pismo to zostanie doręczone później niż postanowienie, termin do złożenia zażalenia biegnie od dnia doręczenia tego pisma.

Nieco w innym kierunku idzie natomiast art. 357 § 5 k.p.c., który uprawnia sąd nawet do sporządzenia uzasadnienia postanowienia niezaskarżanego, jeżeli pozwoli to na usprawnienie postępowania w okolicznościach danej sprawy. Trzeba przyjąć, że chodzi tu o krótkie wskazanie zasadniczej przyczyny rozstrzygnięcia lub jego oczywistej podstawy. Często jest bowiem tak, że nawet niezaskarżalne postanowienia wskutek braku wiedzy strony o motywach oddalenia danego żądania są zaskarżane apelacją w trybie art. 380 k.p.c., czemu, jak się zdaje, wprowadzona regulacja stara się zapobiec lub co najmniej zjawisko takie ograniczyć.

instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

III. Próba podsumowania

Wprowadzone ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy (...) zmiany Kodeksu postępowania cywilnego, w zakresie dotyczącym zasad sporządzania uzasadnień orzeczeń, ocenić należy pozytywnie. Samo wprowadzenie odpłatności wniosków o uzasadnienie (z wyjątkiem *stron zwolnionych od kosztów sądowych*) racjonalizuje potrzebę ich sporządzenia i łączy cel uzasadnienia z realną potrzebą zaskarżenia błędnego – w ocenie strony – orzeczenia. Pozytywnie należy ocenić również wprowadzenie generalnego ustawowego postulatu związku uzasadnienia i zróżnicowanie wymogów (*standardów*) dotyczących budowy uzasadnień w powiązaniu z istotnością sprawy lub rodzajem postępowania, przy jednoczesnym pozostawieniu sądowi pewnej elastyczności w tym zakresie⁵⁰. Skuteczność jednak ograniczenia objętości uzasadnień zależeć będzie, co najmniej w pewnym zakresie, od ukształtowania się w przyszłości standardów budowy uzasadnienia w orzecznictwie sądów wyższych instancji i Sądu Najwyższego. Można bowiem odnieść wrażenie, że jednym z czynników mających wpływ na nadmierne rozrastanie się pisanych uzasadnień w dotychczasowym stanie prawnym była chęć sprostania wymogom sądów odwoławczych i Sądu Najwyższego, co wcale nie czyniło pisanych uzasadnień bardziej przystępnymi czy zrozumiałymi dla stron. Dążenie do związku należy ocenić pozytywnie z zastrzeżeniem, że związek nie oznacza lakoniczności i nie zwalnia z zachowania ustawowych wymogów uzasadnienia przewidzianych w szczególności art. 327¹ § 1 k.p.c.

50 ETPCz w utrwalonym orzecznictwie wielokrotnie przyjmował, że zakres obowiązku podawania uzasadnienia może różnić się w zależności od rodzaju orzeczenia i musi zostać określony w świetle okoliczności danej sprawy (por. Ruiz Torija p. Hiszpanii, 9 grudnia 1994 r., § 29, Seria A nr 303 A; Hiro Balani p. Hiszpanii, 9 grudnia 1994, § 27, Seria A nr 303-B; Higgins i inni p. Francji, 19 lutego 1998, § 42, RJD 1998-I; oraz Garcia Ruiz p. Hiszpanii [GC], nr 30544/96, § 26, ECHR 1999-I). W sprawach, w których sąd odwoławczy oddał apelację, wystarczające może być nawet odwołanie się do uzasadnienia sądu niższej instancji (por. § 59–60 orzeczenia Trybunału z 19 grudnia 1997 r. Helle p. Finlandii; § 45 uzasadnienia postanowienia Trybunału z 20 marca 2012 r. Dryzek p. Polsce, skarga nr 12285/09).

Bibliografia

- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016.
- Dąbrowski S., Łazarska A., *Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 3/2012.
- Doroszewski W. (red.), *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa 1981.
- Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, Postępowanie rozpoznawcze*, t. II, Warszawa 2016.
- Ereciński T., Gudowski J. (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, t. III, cz. 2, Warszawa 2013.
- Garlicki L., *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Komentarz*, t. I, Warszawa 2010.
- Góra-Błaszczkowska A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I A., Legalis.
- Grajdura W., *Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 4.7.2019 r.*, „Monitor Prawniczy” 21/2019.
- Łętowska E., *Pozaprosesowe znaczenie uzasadnienia sądowego*, „Państwo i Prawo” 5/1997.
- Osiewała A., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – powrót postępowania gospodarczego i związane z tym praktyczne problemy*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 3/2019.
- Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – Komentarz*, t. I, Warszawa 2015.
- Marciniak A., Piasecki K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2014.
- Markiewicz K., *Wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku a wniosek o jego wydanie*. Głosa do uchwały SN z 18 sierpnia 2010 r., II PZP 7/10, „Przegląd Sądowy” 10/2011.
- Miączyński A., *Odmowa doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem z powodu braku wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku*, „Przegląd Sądowy” 10/2009.
- Miączyński A., *Zaskarżenie uzasadnienia orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 5/1971.
- Miączyński A., *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 11/1970.

- Pietrzkowski H., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005.
- Rzewuski M., *Prawo do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku a instytucja gravamen w postępowaniu cywilnym*, „Glosa” 3/2013.
- Sanetra W., *Kilka uwag o uzasadnieniach orzeczeń Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 9/2002.
- Skibińska M., *Komentarz do art. 328 Kodeksu postępowania cywilnego*, LEX/el. 2019.
- Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2019.
- Szereda A. J., *Komentarz do art. 25(b) ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2019.
- Szymanowski M., *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu nieprocesowym*, „Przegląd Sądowy” 1/2016.
- Tapek K., *Uzasadnianie decyzji interpretacyjnych*, „Palestra” 3/2016.
- Zieliński A., *Kodeks postępowania cywilnego – Komentarz*, Warszawa 2012.
- Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, wersja online, <https://wsjp.pl/>; dostęp 10 listopada 2019 r.

Orzecznictwo

- Postanowienie ETPCz z 20 marca 2012 r., Dryzek p. Polsce, skarga nr 12285/09.
- Postanowienie SN z 15 września 2000 r., I PKN 406/00 OSNP 2002/8/190.
- Postanowienie SN z 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15 OSNC 2016/4/52.
- Postanowienie SN z 19 stycznia 2011 r., V CZ 87/10, LEX nr 688711.
- Postanowienie SN z 26 lipca 2012 r., I UZ 60/12, LEX nr 1619815.
- Postanowienie SN z 28 marca 2002 r., I PKN 343/01, OSNP-wkl. 2002/17/12.
- Postanowienie SN z 3 lutego 2010 r., II CZ 79/09, LEX nr 585775.
- Postanowienie SN z 6 marca 2009 r., I UZ 38/08, OSNP 2010/21–22/274.
- Postanowienie SN z 8 stycznia 2010 r., IV CZ 107/09, LEX nr 577513.
- Uchwała SN z 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144.
- Wyrok ETPCz z 1 lipca 2003 r., Suominen p. Finlandii, skarga nr 37801/97.
- Wyrok ETPCz z 11 października 2018 r., Parol p. Polsce, skarga nr 65379/13.

- Wyrok ETPCz z 11 stycznia 2007 r., Kuznetsov i inni p. Rosji, skarga nr 184/02.
- Wyrok ETPCz z 13 grudnia 2018 r., Witkowski p. Polsce, skarga nr 21497/14.
- Wyrok ETPCz z 13 marca 2007 r., Laskowska p. Polsce, skarga nr 77765/01.
- Wyrok ETPCz z 19 czerwca 2001 r., Kreuz p. Polsce, skarga nr 28249/95.
- Wyrok ETPCz z 19 grudnia 1997 r., Helle p. Finlandii, skarga nr 157/1996/776/977.
- Wyrok ETPCz z 26 lipca 2005 r., Kniat p. Polsce, skarga nr 71731/01.
- Wyrok ETPCz z 26 lipca 2005 r., Podbielski p. Polsce, skarga nr 39199/98.
- Wyrok ETPCz z 27 czerwca 2006 r., Tabor p. Polsce, skarga nr 77765/01.
- Wyrok ETPCz z 27 września 2001 r., Hirvisaari p. Finlandii, skarga nr 49684/99.
- Wyrok ETPCz z 9 grudnia 1994 r., Hiro Balani p. Hiszpanii, skarga nr 18064/91.
- Wyrok ETPCz z 9 grudnia 1994 r., Ruiz Torija p. Hiszpanii, skarga nr 18390/91.
- Wyrok SN z 20 listopada 2002 r., V CKN 1373/00, LEX nr 1624526.
- Wyrok SN z 29 czerwca 2012 r., I CSK 532/11, LEX nr 1228767.
- Wyrok TK z 17 listopada 2008 r., SK 33/07, OTK-A 2008/9/154, Dz.U. z 2008 r. nr 207, poz. 1307.
- Wyrok TK z 20 grudnia 2007 r., P 39/06, OTK-A 2007/11/161, Dz.U. z 2007 r. nr 247, poz. 1845.
- Wyrok TK z 20 maja 2008 r., P 18/07, OTK-A 2008/4/61, Dz.U. z 2008 r. nr 96, poz. 619.
- Wyrok TK z 22 października 2013 r., SK 14/11 OTK-A 2013/7/101, Dz.U. z 2013 r., poz. 1427,
- Wyrok TK z 26 czerwca 2008 r., SK 20/07, OTK-A 2008/5/86, Dz.U. z 2008 r. nr 122, poz. 796.
- Wyrok TK z 28 maja 2009 r., P 87/08, OTK-A 2009/5/72, Dz.U. z 2009 r. nr 91, poz. 751.

